

I ALLAHS, DEN NÅDERIKES, DEN BARMHÄRTIGES NAMN

Islam och feodalism

När jag nyligen hörde att en student skrivit en uppsats i vilken han «bevisade» att Islam var ett feodalistiskt system, och för detta arbete fick sin magistergrad, blev jag storligen förbluffad. Studentens beteende såväl som de professorers vilka beviljade hans magistergrad var lika förbryllande. Men studenten kan gott förlåtas, med ursäkten att han antingen var okunnig om sitt ämne eller skrivit sin uppsats ut ur ren illvilja mot Islam – men vad ska man säga om de lärda professorerna? Hur ska vi bedöma deras beteende, deras kunskap om Islams socioekonomiska system och deras insikt i historia?

Men jag behövde inte längre undra när jag erinrade mig vilka dessa lärda professorer var. Var de inte medlemmar av ett samhälle som fascinerats av de utländska exploatörerna och formats efter ett intellektuellt mönster som passade dessa? Är inte dem de människor som Mr. Dunlop var speciellt intresserad av? De sändes utomlands för att skenbart inhämta kunskap, men i själva verket var det bara del av en konspiration i syfte att göra dem till fullkomliga främlingar för sin egen kultur och civilisation; få dem att se ner på sin religion, på sig själva, sin historia, sin tro, och i stället följa i sina utländska lärares fotsteg. Intet under då att de tillät en sådan monstruös perversion av historia och sanning !

Låt oss emellertid se vad ordet »feodalism» egentligen betyder och vad dess karaktäristika är. I detta syfte återger vi härnedan utdrag ur en bok, «Kommunism» av Dr. Rachid al-Barawy, nyligen publicerad i Europa. Beträffande feodalism säger författaren: «Feodalism är ett produktionssätt vars utmärkande kännetecken är förekomsten av ett träldomssystem. Det är ett system i vilket jordägaren eller dennes representant är berättigade att få bestämd del av produktionen och åtnjuta vissa specifika ekonomiska rättigheter, bland annat privilegiet att ta emot tjänster av arrendatorerna eller i stället ta emot betalning av dessa i kontanter eller in natura. För att ge en förklaring till detta kan man indela det feodala samhället i två klasser:

(1) feodalherrarna, och (2) arrendatorerna, vilka i sin tur kunde variera i grader; jordbrukare, lantarbetare och livegna, av vilkas antal en del krympte snabbare än andra. Det är emellertid lantbrukarna, de direkta producenterna, som har rätten att äga mark och få del av avkastningen, vilket är nödvändigt för att de ska kunna försörja sina familjer och sig själva. De har också rätt att bygga bondgårdar på markerna. Som motprestation för dessa förmåner krävs det av dem att de gör tjänst hos markägaren varje vecka genom att utan ersättning arbeta på dennes åkrar med sina egna boskap och verktyg. Dessutom måste de utföra ett antal andra tjänster åt markägaren vid skördetiden samt vid fester och högtider erbjuda

honom så många gåvor och presenter de kan uppbringa. De förväntas också låta sitt spannmål och druvor malas i hans kvarnar respektive pressas i hans maskiner.»

«Markägaren utövar också full exekutiv och juridisk rätt över sina arrendatorer.»

«Den verkliga producenten under feodalismen åtnjöt inte frihet i den mening vi i dag lägger i detta ord; han ägde inte marken, inte heller kunde han sälja, ärva eller ge bort den som fri gåva till någon annan. Han var tvungen att arbeta på sin herres åkrar även på bekostnad av egna materiella vinningar eller utsikter därtill. Dessutom måste han, som ett tecken på lydighet mot sin feodalherre, betala skatter som var obegränsade i såväl belopp som utsträckning i tiden. Liksom marken kunde också arrendatorn byta ägare och överföras från den ene till den andre feodalherren, ty han hade inte rätt att av egen vilja flytta från ett län till ett annat för att söka arbete eller ens göra tjänst för ytterligare en feodalherre. Den feodale livegnet utgör som sådan den förenande länken mellan gamla tiders slavar och den moderna tidens fria bönder.»

«Det var feodalherren som bestämde storleken på den mark han tilldelade arrendatorn. Han bestämde också vilka tjänster han förväntade att arrendatorn skulle utföra åt honom, utan att själv vara under någon förpliktelse att ta hänsyn till andra markägares intressen eller till arrendatorns behov, när han fattade så viktiga beslut.»

Författaren fortsätter med att säga: «På 1200-talet kom så den stora olagliga migration som slutade med lantarbetarklassens framträdande. Denna folkvandring, känd som »arrendatorernas flykt«, tvingade markägarna att kräva tillbaka sina flyende arrendatorer.

Feodalherrarna kom sinsemellan överens om att varje feodalherre skulle ha full rätt att infånga alla arbetare som korsade dennes feodala domäner. Men eftersom fenomenet – arrendatorernas flykt – snabbt blev ett tidens tecken tvingades feodalherrarna att mer och mer lita till, och följaktligen oftare anställa, hyrd arbetskraft för arbetet på sina åkrar. Deras ömsesidiga överenskommelse förlorade gradvis all betydelse, vilket betydde att deras samarbete stadigt avtog. Från detta följde ännu ett oundvikligt resultat: markägarna måste betala lantarbetarnas löner kontant i stället för att som tidigare utkräva arbetsinsatser från dem utan betalning.»

Många av arrendatorerna lyckades så småningom skaffa sig välstånd på grund av markägarnas arbetskraftsbehov, vilket mångdubblades och sålunda blev en stor ekonomisk börda för feodalherrarna. Omständigheterna gynnade arrendatorerna och de kunde köpa sig fria. Denna process fortsatte fram till det trettonde århundradet då lantarbetarnas frihet äntligen erkändes av alla. Tidens viktigaste förändring var emellertid att den bas på vilken

hela den feodala strukturen vilade började ge vika; de påföljande århundradena fick bevittna dess fullständiga avskaffande.»

Dessa är feodalismens karaktäristika. Vi har återgett ovanstående utdrag i detalj eftersom vi ville ge en klar bild av feodalismen och dess karaktäristika för att inte sammanblanda den med andra likartade fenomen. Med alla dessa kännetecken på det feodala samhället i åtanke vill vi fråga: när och var existerade någonsin feodalism i Islams historia?

Kanske den yttre likhet, som visat sig vara en stötesten för många forskare och som givit opportunisterna en ursäkt att svärta ner Islam, är det faktum att det islamiska samhället i början bestod av två klasser: markägarna och de bönder som arbetade på deras marker. Men detta är bara en yttre likhet. Inget förnuft kan rättfärdiga sammanblandningen av Islam och feodalism. För att underlätta en jämförelse mellan Islam och feodalism kan vi uppställa feodalismens grundkaraktäristika enligt följande:

(1) Ständig livegenskap.

(2) De plikter arrendatorn var tvungen att utföra för sin herre bestod av:

(a) en hel dags tvångsarbete utan ersättning på feodalherrens åkrar en dag i veckan.

(b) arbete utan ersättning på markägarens åkrar vid skördetid etc.

(c) skänka gåvor till feodalherren vid religiösa och andra liknande högtider, utan hänsyn till arrendatorns fattigdom och den välmående markägarens rikedomar.

(d) förpliktelse att mala sin säd i markägarens kvarn. (Vi hoppar över hans förpliktelse att pressa sina vindruvor i feodalherrens vinpress, eftersom vin är förbjudet i Islam.)

(3) Feodalherrens rätt att, utifrån vad hans nycker och begär kunde diktera, bestämma hur stor mark arrendatorn skulle få bruka, vilka tjänster som krävdes av denne samt hur stora skatter han skulle betala till feodalherren.

(4) Feodalherrens innehav av alla juridisk och exekutiv makt; inte i enlighet med en fastställd rikslag utan enligt hans eget godtycke och önskemål.

(5) Arrendatorns skyldighet att köpa sig fri mot kontant betalning när till slut feodalismen började ge vika och en process av förfall satte in.

Vi ber läsaren att först betrakta dessa punkter och sedan kasta en blick på Islams historia för att söka hitta liknande karaktäristika i den. Den som vill dra paralleller mellan Islam och feodalismen kommer med all säkerhet att bli besviken, eftersom inga likheter finns dem emellan.

Det finns ingen livegenskap i Islam eftersom den inte erkänner någon annan form av tjänande för andra människor än slaveri, vars orsaker, villkor och möjligheter till frigivande vi redan behandlat i ett tidigare kapitel. Islam erkänner ingen trälldom i den bemärkelsen att en arrendator är bunden vid jorden. De enda slavar Islam känner till är de som tillfångatogs i krig. Detta faktum är tillräckligt för att bevisa att antalet slavar i den första islamiska staten var långt mindre än det totala antalet fria medborgare.

De arbetade på sin husbondes jord tills husbonden frivilligt frigav dem eller tills de själva tog initiativ och begärde «emukatabah» (friköpsbrev). Men i den europeiska feodalismens historia existerar inte någon parallell till detta, eftersom feodalismen i första hand syftade till att undertrycka arrendatorerna och lantarbetarna och var fjärran från att vilja uppmuntra dem till att göra sig fria. Därför betraktades Europas lantbrukare som trälbundna till jorden och tillsammans med den överföringsbara från en feodalherre till en annan. På detta sätt kunde de aldrig lämna den jord vid vilken de var bundna och inte heller göra sig fria från sina förpliktelser gentemot feodalherren.

Islam känner inte alls till denna form av livegenskap, eftersom den av princip är emot alla former av underkastelse utom människans underkastelse inför Allah, Skaparen av allt liv. Ingenting i Islam bejaktar en levande varelses underkastelse inför en varelse som hon själv. Närhelst ett sådant onormalt tillstånd – vissa människors underkastelse inför andra människor – på grund av vissa yttre orsaker uppstår (alltid utan uppmuntran från Islam), är det alltid ett temporärt och övergående fenomen, vilket Islam med alla till buds stående medel försöker göra sig av med. Den uppmuntrar slavarne att göra sig förtjänta av sin frihet och ålägger staten att ge dem all tänkbar hjälp för att uppnå det målet.

Inte heller i ekonomiskt hänseende erkänner Islam att en människa kan stå i trälförhållande till en annan människa. Det trälssystem vi hänsyftat till ovan är ett undantag, eftersom Islam vid den tiden inte hade något annat ekonomiskt alternativ. Islam accepterade denna form av slaveri endast fram till dess att slavarne var fria andligen och till den dag då de var i stånd att axla sitt ansvar som fria samhällsmedlemmar. Islam hjälpte dem också aktivt att vinna tillbaka deras förlorade frihet.

Islam baserar sin ekonomiska struktur på handlingsfrihet parad med samarbete på alla plan och utbyte av tjänster mellan alla individer. Det islamiska styret som sådant fungerar som väktare och beskyddare över alla de människor som av någon anledning inte kan hävda sig i livets kamp för uppehållet och är berövade alla chanser till ett anständigt liv. En arrendator som får stöd och hjälp från staten behöver inte låta sig bli träl bunden till en markägare. Islam tillgodoser alla hans basbehov utan att förnedra honom eller tvinga honom att förlora sitt oberoende, självrespekt eller heder. Islam motsätter sig alltså feodalism i både andligt och

ekonomiskt hänseende. Islam gav människan frihet från feodalism redan långt innan hon på sina håll fångades upp i livegenskapens bojor.

Vad arrendatorns förpliktelser mot feodalherren beträffar, finns det inget som helst bevis för dessas existens någonsin i Islams historia.

Den enda relation Islam erkänner som laglig mellan bonde och markägare är ett förhållande baserat endera på kontrakt eller arrende. I det förra fallet ska bonden betala markägaren en fastställd summa som hyra för marken (i proportion till avkastningen) och är efter detta fullständigt fri i val av odling och användning av marken. Han har också rätt att själv behålla all avkastning från jordbruket. Är han arrendator delar han i slutet av varje år avkastningen med markägaren. I sådana fall betalas alla utgifter av markägaren och bonden står enbart för arbetskraften. I inget av dessa system finns någon plats för tvångsarbete, diktatoriska privilegier eller någon förpliktelse från bondens sida att utan ersättning utföra tjänster åt sin husbonde.

Båda parter är helt jämlika i sin frihet, sina rättigheter och skyldigheter. Deras relation var en ömsesidig växelverkan av att ge och ta. Bonden är först och främst fullständigt fri att välja den mark han vill hyra eller den markägare han föredrar att arbeta hos som arrendator. För det andra är han likställd med markägaren och har lika stor frihet som denne att bestämma eller samtycka till det belopp som han enligt kontraktet ska betala till markägaren. Om avtalet inte är till hans belåtenhet är han fri att dra sig ur det och vägra acceptera kontraktet; markägaren har i så fall ingen makt eller rätt att pressa honom till det. Som arrendator har bonden lika stora juridiska privilegier som markägaren och de delar vinsten lika mellan sig.

Förutom detta finner vi ytterligare ett motsatsförhållande mellan den europeiska feodalismen och förhållandena i de islamiska länderna, där Islams seder var helt annorlunda än de europeiska. I Islam var det de rika markägarna och inte de fattiga bönderna som gav presenter och frikostiga gåvor till sina arrendatorer vid Eid och andra fester. Detta gäller i synnerhet Ramadan, en månad av stor religiös betydelse i Islam. Under denna månad går vänner och släktingar på besök till varandra, håller fester och ger frikostiga gåvor till de fattiga och behövande i samhället. Det betyder med andra ord att de rika och välbärgade spenderade sina pengar på andra människor i stället för att ta emot dyrbara gåvor från de fattiga – som seden var i det »civiliserade» Europa.

Av detta står det klart att de plikter som hängde över bonden i det feodalistiska Europa och som urartade till tvångsarbete, inte har någon plats i det islamiska livsmönstret. Där upprättade man i stället en fri relation mellan markägaren och bonden, med ömsesidig respekt och perfekt jämställdhet. Och i motsats till de skyldigheter som feodalherren i Europa

hade att, som kompensation för sin orättfärdigt tilltvingade kostnadsfria arbetskraft, försvara bönderna mot andra och skydda deras rättigheter, tog de rika i det islamiska samhället frivilligt på sig dessa plikter – utan att vänta sig något i gengäld. När de gjorde sina medmänniskor dessa tjänster eftersträvade de inget annat än Allahs välbehag.

Det är detta som skiljer ett system baserat på en sublim trosbekännelse från ett system i avsaknad av en sådan. I det ena samhällssystemet tar de sociala tjänster en människa gör andra människor karaktären av dyrkan, vilken för henne närmare Allah, medan det i det andra systemet inte är något mer än ett kommersiellt åtagande, där bägge parter strävar hårt för att komma över merparten och är angelägen att inte ge den medparten andre ett uns mer än det som det inte längre står i hans makt att hålla kvar, med resultat att den mäktigaste parten till slut tar hem segern och försvinner med hela vinsten i stället för den som rätteligen hade förtjänat den.

Feodalismens tredje kännetecken, feodalherrens rätt att själv bestämma hur stor bit mark han ska ge till arrendatorn och vilka plikter det förväntades att denne skulle utföra för feodalherren, är något säreget för den europeiska uppfattningen om herravälde och livegenskap. En sådan uppfattning har aldrig existerat i Islams historia. Islam erkänner inte markägarens överhöghet eller bondens livegenskap.

Den enda faktor som i Islam bestämmer vilken bonde som ska odla vilken mark är bondens egna fria val och hans förmåga att betala arrendet. Markägaren åtnjuter inga privilegier i fråga om detta utom hans rätt att inkassera den överenskomna hyran. Samma sak gäller vid arrende. Storleken på den mark som ska brukas av en arrendator bestäms av arrendatorns egna fysiska förmåga eller det antal hjälpande händer (i allmänhet hans söner) som står till hans förfogande. De förpliktelser han har som arrendator är inte fler än skötseln av jordbruket kräver av honom. Marken betraktas i detta fall som bondens och markägarens gemensamma egendom fram till dess den har givit avkastning. De delar av markägarens åkrar som inte brukas av arrendatorn behöver denne inte befatta sig med; han är inte förpliktad att utföra något som helst arbete eller tjänst på den mark som inte ingår i hans eget arrende.

Den mest slående skillnaden mellan Islam och feodalism gäller emellertid de juridiska och verkställande rättigheter som feodalherren hade. I det feodala samhället kontrollerar och reglerar feodalherren ensam allt socialt och politiskt liv inom sina domäner. Islam är helt emot sådana privilegier eftersom dess mål är avskaffandet av alla sådana privilegier – inte deras bibehållande – i människors relationer.

De europeiska länderna hade inget jordslag i egentlig mening med avseende på ovannämnda

relation mellan feodalherre och arrendator. Den romerska lagen, vilken utgör grunden för alla senare europeiska lagstiftningar, gav feodalherrarna rätten att utöva verklig diktatur på sina respektive ägor; stifta lagar för folket, inneha den juridiska makten över dem och genomdriva sina beslut på det sätt de tyckte passade. Feodalherren var alltså den lagstiftande, dömande och verkställande makten i en och samma person. Var och en utgjorde de en stat i staten. Centralregeringen blandade sig inte i de feodala monarkiernas interna affärer så länge dessa uppfyllde sina finansiella och militära skyldigheter mot staten i händelse av behov.

Ingenting liknande kan hittas i Islam. Den hade sitt eget centrala styre och sin egen marklag som den arbetade på att genomdriva i praktiken för alla som levde inom dess gränser. Domare hade till uppgift att genomdriva marklagen i alla delar av riket. Alla var likställda inför lagen. Ingen åtnjöt prioritet framför någon annan. Individen var tvungen att redovisa sina förehavanden bara när han gjort misstag eller på annat sätt handlat fel. Senare, när staten tvärt emot Islams läror degenererade till ärftlig monarki, behöll den ändå vissa islamiska karaktäristika.

Så fortsatte staten exempelvis att ha en övervakande auktoritet över alla de olika folk och individer som levde inom domänerna för Islams inflytande. Marklagen var en och samma för alla folk som levde inom Islams vidsträckta territorier. Det enda undantaget tycks vara meningsskiljaktigheter mellan juristerna själva på vissa juridiska punkter - vilket inte är mer än man möter i nästan alla lagsystem på jorden. Det var styrkan i denna lag som gav bönderna skydd mot markägarnas förtryck och mot deras girighet, lust och godtycke. Bönderna var ställda under den gudomliga lagen i stället för under feodalherrars godtycke och önskningsar. Den gudomliga lagen inte endast behandlade markägaren och arrendatorerna som jämlikar eftersom de nu bägge var fria män, utan den behandlade alla människor lika.

Naturligtvis finner man olyckliga incidenter även i den islamiska historien: vi ser att där fanns domare som dömde mot sitt eget samvete och i strid mot lagens anda, för att vinna fördelar hos markägarna eller de styrande, men dessa händelser inträffade bara vid några enstaka tillfällen. Sådana händelser är i Islams historia endast undantag, vilket historiska fakta visar med en trovärdighet som till och med europeiska lärde erkänner. Mot dessa enstaka fall av orättvisa står ett otal händelser i den islamiska historien som visar att domare dömde till förmån för ytterst fattiga män och mot deras husbönder, guvernörer eller ministrar och till och med mot kalifen själv - den kalif som styrde med absolut auktoritet och makt. Men trots detta avskedades ingen domare från sin post, inte heller försökte de styrande hämnas på annat sätt.

Det finns heller ingen bonderflykt i den islamiska historien som den man bevittade i Europa. Detta berodde på att bönderna inte bara hade rätt att röra sig fritt från en gård till en annan;

och till och med från ett land till ett annat inom gränserna för det vidsträckta islamiska imperiet. Ingenting hindrade dem från att flytta från en plats till en annan, utom deras egen bindning till eller preferens för en viss plats; som fallet med till exempel de egyptiska bönderna visar. Bönder i andra delar av den islamiska världen begagnade sig emellertid till fullo av denna rättighet eftersom de inte var så fästa vid sina speciella områden som deras egyptiska motsvarigheter var. Inga hinder ställdes i deras väg för att hindra dem från att flytta, som fallet var för de europeiska bönderna i form av livegenskap och alla andra skyldigheter som hängde över dem.

Bönderna blev, när feodalismen började lida mot sitt slut, tvungna att köpa sin frihet. Inte heller detta fenomen har någon motsvarighet i Islams historia, av den enkla anledningen att i den islamiska staten hade bönderna lika stor frihet som varje annan samhällsgrupp hade. De hade inget behov av att köpa sig den frihet de redan hade.

Det ska också sägas att i den islamiska världen fanns ett stort antal mindre stater (emirat) genom hela dess historia. Dessa små stater var självständiga så tillvida att de var självförsörjande i livsmedel. De idkade även egen handel till lands och till sjöss samt drev industriellt hantverk.

Men i Europa sveptes dessa företeelser fullständigt bort av feodalismen. Det var då som en mörk natt av andlig okunnighet och intellektuellt mörker sänkte sig över Europa. Europa såg Islams ljus först när man under korstågen kom i kontakt med den islamiska världen, och sedan igen när de två världarna möttes i Spanien. Dessa möten förde in Europa på vägen mot Renässansen och då började Europa gradvis att klättra upp ur mörkret av intellektuell och andlig stagnation.

Vi finner alltså att feodalismen som sådan aldrig existerade i den islamiska världen så länge Islam dominerade i de muslimska länderna, därför att dess andliga och ekonomiska system såväl som dess grundläggande trosbekännelse, dess principer och lagar alla satte sig emot feodalism. Inte nog med detta: den gjorde sig också av med alla företeelser som kan leda till feodalismens framväxt. Vilka likheter med feodalismen som än bevitnades under ummayyadernas och abbassidernas perioder, begränsades de till vissa sfärer och florerade aldrig så allmänt att de kunde bli en vedertagen del av muslimernas sociala liv.

Naturligtvis finner vi feodalism i de islamiska ländernas moderna historia – mot slutet av den ottomanska eran då den islamiska trons källflöde hade torkat ut i muslimernas hjärtan och den politiska makten hade kommit i händerna på sådana människor som inte visste mer om Islam än dess namn; som bland andra de ottomanska turkarna, Muhammad Ali den store i Egypten och hans söner samt de kungliga husen i alla de övriga arabiska länderna. Bilden

blev ännu mörkare då den gudlösa, materialistiska och aggressiva europeiska civilisationen i triumf marscherade in i den islamiska världen. Den iscensatte militära ockupationen, förstörde alla andliga värden och satte stopp för samarbetsandan. Som ersättning för allt detta införde man den ohyggligaste form av kapitalistisk exploatering och livslång misär för de fattiga.

Detta feodalistiska, från Europa importerade system, råder alltjämt i en del muslimska länder och har alla de kännetecken som karakteriserade dess föregångare - den europeiska feodalismen. Det måste stå fullständigt klart att Islam inte kan ställas till svars för denna nutida feodalism i den islamiska världen, inte heller är den i något avseende ansvarig för att den växte fram. Den skulle ha kunnat göras ansvarig bara om den varit vid makten. Vissa muslimska härskare styr för närvarande sina folk i enlighet med konstitutioner och lagar som importerats från olika europeiska länder i stället för enligt de islamiska lagarna. De förblir de mest trogna kolonialistelever till sina västerländska mästare och klamrar sig fast vid de europeiska konstitutionerna på samma sätt som den som är född slav klamrar sig fast vid sin husbonde.

Från ovanstående diskussion framstår klart vissa fakta vilka har blivit centrum för den ideologiska konflikt som råder i dagens värld. Av dessa kan följande fakta pekas ut: -

(1) Det är inte ägarskapsfaktorn som sådan som obevekligen banar väg för feodalismens framväxt och utan att den mänskliga viljan har någon del i dess utveckling. Det är snarare sättet att äga och den karaktär som relationerna mellan markägare och de jordlösa tar, som gynnar dess framväxt. Därför fanns ägandeskap i den islamiska världen medan ändå inte feodalism existerade. Islams ideologi och dess olika tillämpningar i det praktiska livet upprättade mellan människor sådana relationer som inte gynnar framväxandet av feodalism.

(2) Om Europa var dömt till feodalism var det inte därför att feodalism är ett viktigt steg på utvecklingens väg - ett steg som mänskligheten inte kan hoppa över även om den försöker. Europa fick lida av den snarare på grund av det faktum att man inte hade något system eller trosbekännelse som hade kunnat reglera de mänskliga relationerna och erbjuda en sund intellektuell vägledning. Hade där funnits en ideologi eller trosbekännelse sådan som den islamiska världen hade för att styra och organisera sina socio- ekonomiska relationer, skulle ingen feodalism någonsin ha kunnat växa fram och florerat i Europa.

(3) De olika stadierna av ekonomisk utveckling - först det kommunistiska samhället, sedan slaveri, feodalism, kapitalism och slutligen det slutgiltiga kommunistiska samhället - som de dialektiska materialisterna beskriver som ett normalt fenomen i mänsklighetens historia, förekommer inte alls utanför den europeiska historien. Icke-europeiska folk har aldrig

genomgått dessa stadier. Den islamiska världen har aldrig under hela sin historia gått igenom feodalismens stadium, och den har fram till nu inte heller nått det kommunistiska stadiet; inte heller kommer den någonsin att göra det.